

XVI. ASIR ŞAİRLERİNDEN EMİRÎ'NİN *MERGÛBU'L-KULÛB* TERCÜMESİ*

Translation of the *Mergûbu'l-Kulûb* of Emîrî who is 16th Century Poet

İsa AKPINAR**

Öz

Hayatı hakkında tezkire ve diğer biyografi kaynaklarında bilgi bulunmayan Emîrî, 16. yüzyıl şairlerindedir. Şairin soyu, anne ve baba tarafından köklü ailelere dayanmaktadır. Babası Musâ Paşa, İsfendiyarlı Kızıl Ahmed'in oğludur. Annesi Ala Hanım ise Osmanlı sadrazamlarından Pîrî Mehmed Paşa'nın kızıdır. Küçük yaşta devlet hizmetine giren Emîrî, zamanla yükselerek sancak beyi olmuştur. 1579 yılında idârî görevlerinden ayrıldıktan sonra memleketi Bolu'ya dönmüş ve hayatının son dönemlerinde şiirle ilgilenmeye başlamıştır. Yaklaşık on yıl gibi kısa bir zaman zarfında, dört divan ve on dört mesnevi vücuda getirmiştir. Şiirlerinde Türkçe ve Farsçayı aynı düzey ve yoğunlukta kullanan Emîrî, döneminin velut şairlerinden olmakla birlikte edebiyat çevrelerinde tanınmamaktadır. Emîrî'nin neşre hazırladığımız mesnevisi, Şems-i Tebrîzî'ye atfedilen *Mergûbu'l-Kulûb*'ün tercümesidir. *Mergûbu'l-Kulûb*, tasavvufî zeminde kaleme alınmış bir nasihat-nâmedir. Didaktik özellik gösteren bu eser, tasavvuf yolununun sâliklerine rehber olmak üzere yazılmıştır. 150 beyitten oluşan bu eserde ayet ve hadis alıntılarına da yer verilmiştir. *Mergûbu'l-Kulûb* Türkçeye ilk kez Emîrî tarafından manzum olarak çevrilmiştir. Fatih Kütüphanesi, 3780 numaralı yazmada bulunan mesnevi, 187 beyitten oluşmaktadır. Bu makalede evvelâ, Emîrî'nin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra *Mergûbu'l-Kulûb* adlı mesnevinin kime ait olduğu problemi üzerinde durulmuş ve eserin hususiyetlerinden bahsedilmiştir. Ardından Emîrî'nin tercümesi tanıtılarak yapı ve içerik yönünden değerlendirmelerde bulunulmuştur. Son olarak tercümenin traskripsiyonlu metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Emîrî, Şems-i Tebrîzî, *Mergûbu'l-Kulûb*, mesnevi, tasavvuf, tercüme

Abstract

Emîrî, information of whom is not included in any biographical sources and thus about whom little is known, is one of the 16th century poets. The poet's ancestry stretches back to well-known families by their parents. His father, Musâ Pasha, was the son of İsfandiyarlı Kızıl Ahmed. Her mother, Ala Hanım, was the daughter of Pîrî Mehmed Pasha who was one of the Ottoman grand viziers. Emîrî who entered the state service at a young age, promoted significantly over time and became a sanjak-bey. After leaving administrative positions in 1579, he returned to Bolu, his home town, and later became interested in poetry. In a short period of about ten years, he composed four divans and fourteen mesnevi. Emîrî uses both Turkish and Persian in his poems at the same level and intensity. However, although he produced many works, he is not known in literary communities. The masnawi that we prepared for publication is the translation of the *Mergûbu'l-Kulûb* that is attributed to Şems-i Tebrîzî. *Mergûbu'l-Kulûb* is a written advice in the Sufism field. This didactic work was written to guide the followers of Sufism. In this work consisting of 150 couples, ayahs and hadith quotations are also included. *Mergûbu'l-Kulûb* was first translated into Turkish by Emîrî in verse. This masnawi is at the manuscript at 3780 in Fatih Library and consists of 187 couples. In this article, firstly brief information about life and works of Emîrî is given. Later, the problem of whom the *Mergûbu'l-Kulûb* belonged and the features of the work is mentioned. Then, the translation of Emîrî is introduced and evaluations are made in terms of structure and content. Finally, the transcript of the translation is given.

Keywords: Emîrî, Şems-i Tebrîzî, *Mergûbu'l-Kulûb*, masnawi, sufism, translation

* Makalenin Geliş Tarihi: 11.02.2019, Kabul Tarihi: 28.02.2019. DOI: 10.31624/tkbvd.2019.39

** Dr. MEB, isaakpinar@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5608-1132>

1. Giriş

Lafız itibarıyla “kalplerin rağbet gösterdiği” anlamına gelen *Mergûbu'l-Kulûb*, tasavvuf vâdisinde kaleme alınan didaktik mesnevilerdendir. Türk ve Fars edebiyatlarında, sufilik yolunun hakikat ve inceliklerini anlatmak üzere bu türden pek çok eser kaleme alınmıştır. İlk örneklerini Senâyî-i Gaznevî'nin kaleme aldığı bu tür mesneviler, Ferîdüddîn-i Attâr ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ile genişlik ve yaygınlık kazanmıştır. Tasavvuf yolunun incelik ve zorluklarını açıklayarak bu yolun sâliklerine rehber olma özelliği taşıyan bu eserler, farklı isimlerle müstakil hüviyet kazanmıştır. Heft tavr, etvâr-ı seb'â, tarikat-nâme, âdâb-nâme gibi isimlerle geniş bir literatüre dönüşen didaktik mahiyetteki bu eserler, tasavvuf muhitlerinin en çok okunan kitapları arasına girmiştir. Şems-i Tebrîzî'ye atfedilen *Mergûbu'l-Kulûb* de bu türün ilk örnekleri arasında yer almaktadır. XVI. asır Osmanlı sahası şairlerinden Emîrî, *Mergûbu'l-Kulûb*'u nazmen tercüme ederek Türkçeye kazandırmıştır.

2. Emîrî'nin Hayatı¹

Tezkire ve sâir biyografik kaynaklarda ismine rastlanmayan Emîrî, XVI. asrın velut şairlerindedir. Asıl adı Mehmed olan şairin soyu; baba tarafından İsfendiyar beylerine, anne tarafından ise Osmanlı'da büyük âlim ve mutasavvıflar yetiştiren Aksarayî ailesine dayanmaktadır. Emîrî'nin babası Bolu mîrlivâlığı ve Erzurum beylerbeyliği yapmış Musâ Paşa'dır. Musâ Paşa, İsfendiyarlıların son beyi olan Kızıl Ahmed'in oğludur. Şâir birçok eserinde, soyunun Halid b. Velid'e dayandığını dile getirmektedir. Aynı iddia, diğer Kızıl Ahmedliler tarafından da sıkça dillendirilmektedir (Eliaçık, 1998: 95). Emîrî'nin annesi Ala Hanım ise Yavuz Sultan Selim'in son, Kanunî Sultan Süleymanın ilk vezîriazamı olan Pîrî Mehmed Paşa'nın kızı, Cemâl-i Halvetî'nin torunudur.

Emîrî 1530'lar civarında, Bolu'da dünyaya gelmiştir. Şairin babası Musâ Paşa, Erzurum Beylerbeyi iken 1543 yılında vefat etmiştir. (Dündar, 1998: 95-97) Küçük yaşta yetim kalan Emîrî, dönemin teamüllerine uygun olarak saray hizmetine alınmıştır. Emîrî, 979/1571 yılında, dergâh-ı âlî müteferrikası olarak 86.967 akçelik zeametın sahibidir (Sevinç, 1998: 24). Müteferrikalıktan mirlivâlığa geçen şairin, bilinen ilk sancağı Beyşehir'dir. Fakat bu sancağa ne zaman tayin edildiği hakkında bilgimiz yoktur. Mehmed Bey, selh-i Safer 985/18 Mayıs 1577'de Ankara sancak beyi olmuştur (BOA: 44).

8 Safer 997/28 Aralık 1588 tarihli ruus kaydında Emîrî (Mehmed Bey), “sâbıkan Ankara sancağıbeği” olarak geçmektedir (Aydın ve Günalan, 2011: 104). Şâir dönemin hükümdârı III. Murâd'a sunduğu arzihâlinde dokuz yıldır mazûl olduğunu söyleyerek Sivas, Karaman ya da Diyarbekir defter kethüdalıklarından birini ister. Mehmed Bey'in isteği olumlu karşılanarak kendisine Karaman defter kethüdalığı verilir. Emîrî'nin bu görevde ne kadar kaldığı hakkında bilgimiz yoktur. Mehmed Bey'in bilinen son görevi ise Bursa mîrlivâlığıdır. Şairin Bursa'daki beyliği 13 Kasım 1590-30 Ekim 1593 tarihleri arasındadır (Ergenç, 2006: 145-147).

Emîrî'nin vefat tarihiyle ilgili herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Şair, hayatının son yıllarını “vatanım” dediği Bolu'da geçirmiştir. III. Mehmed adına kaleme aldığı *Mir'at-ı Ebrâr*'ını 1005/1596-7 yılında tamamlamıştır (Emîrî: 76b). Buradan hareketle Emîrî'nin 1005/1595-6'ten sonra vefat ettiği söylenebilir.

3. Emîrî'nin Eserleri

Emîrî, XVI. asrın iki dilde eser veren şairlerindedir. Türkçe ve Farsçayı aynı seviye ve yoğunlukta kullanan şairin dört divanı ve on dört mesnevisi vardır. Bu yönüyle Emîrî, Türk edebiyatının en önemli mesnevi şairlerindedir. Eserlerinin büyük bir bölümünü 1579 sonlarında başlayan mâzuliyet devresinde vücuda getirmiştir. Osmanlı edebiyat muhitlerinde tanınmamasında, bu durumun büyük bir etkisi vardır. Eserlerinde sıklıkla Fars şiirinin büyük şairlerine atıfta bulunan Emîrî, hiçbir Türk şairin ismini zikretmez. Kanaatimizce bu durum, şairin yetiştiği kültürel iklimden kaynaklanmaktadır. Hayatının önemli bir bölümünü devlet hizmetinde geçiren Emîrî için şiir, mâzuliyet devresinde adeta bir teselli kaynağı hâline gelmiştir.

3.1. Divanlar

Emîrî, yaklaşık üç yıl içinde dört divan tertip ederek dönemin hükümdarı III. Murâd'a sunmuştur. Şairin üçüncü divanının nüshasına henüz ulaşamamıştır. Emîrî'nin birinci divanı, British Museum'da Or. 9826 numarada kayıtlıdır. 995/1586-7 yılında tertip edilen bu divan, 361 varaktır. Çoğunluğunu Farsça şiirlerin oluşturduğu divanın en hacimli bölümü gazeliyyâttır. Şairin ikinci ve dördüncü divanları ise Fatih Kütüphanesi, 3780 numarada kayıtlı yazmada yer almaktadır. 996/1587-8 yılında tamamlanan ikinci divan, yazmanın 14b-181a varakları arasındadır. İkinci divan, Yasemin Yaylalı tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Şairin dördüncü divanı ise aynı yazmanın 182b-282a varakları arasında olup 997/1578 yılında tertip olunmuştur.

3.2. Mesneviler

Türk edebiyatının en önemli mesnevi şairlerinden olan Emîrî, bu vadede 14 eser vücuda getirmiştir. Fakat bu mesnevilerinden beşinin nüshasına ulaşamamıştır. Mesnevilerden *Heft Vâdî*, *Mergûbu'l-Kulûb*, *Mahzen-i Râz*, *Sohbet-nâme*, *Sıfatu'l-Âşıkîn*, *Ahlâk-ı Kâmilîn*, *Bostân Tercümesi*, *Gülşen-i Ebrâr* ve *Mir'atü'l-Ebrâr*'ın nüshaları bilinmektedir. Emîrî'nin *Sohbet-nâme*'sinde isimlerini zikrettiği *Aşk-nâme*, *Muhabbet-nâme*, *Tarîkat-nâme*, *Îrâdet-nâme* ve *Pend-nâme*'nin nüshaları ise henüz gün yüzüne çıkmamıştır. Emîrî mesnevilerini; İmâd Fakîh-i Kirmânî, Nizâmî, Kâtibî-i Nişâbûrî, Hilâl-i Çağatayî, Hacû-yi Kirmânî ve Sadî-i Şîrâzî'den tercüme ve ilham yoluyla vücuda getirmiştir.

3.2.1. Heft Vâdî²

Fatih Kütüphanesi, 3780 numarada bulunan yazmanın 7b-13a varakları arasındadır. 184 beyitten müteşekkil bu mesnevinin telîf tarihi belli değildir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılan *Heft Vâdî*, şâirin ifadesine göre Mevla-

na'dan nakil yoluyla kaleme alınmıştır. Fakat Mevlânâ'nın böyle bir eseri olmadığı gibi, bu bahisleri ele aldığı herhangi bir metni de bulunmamaktadır. Emîrî bu mesnevisinde; sâliklerin hakikat yolunda aşması gereken merhaleleri, kalbin yedi tavrını ve kâmil insanın özelliklerini açıklamıştır.

3.2.2. Mahzen-i Râz³

Bu mesnevinin bilinen tek nüshası, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı, Ağâh Sırrı Levend Koleksiyonunda 415 numarada kayıtlıdır. Nizâmî-i Gencevî'nin *Mahzenü 'l-Esrâr'* indan ilhâm ile kaleme alınmıştır. 800 beyitten müteşekkil olan *Mahzen-i Râz*, aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbı ile yazılmıştır. Pend-nâme özelliği gösteren eser, on makaleden oluşmaktadır. *Mahzen-i Râz*'da ilâhiyât, tasavvuf ve ahlâk bahisleri ele alınmaktadır. Her makalede birer hikâyeye yer verilmiştir. III. Murâd adına kaleme alınan eser, 997/1578'de tamamlanmıştır.

3.2.3. Sohbet-nâme [Tercümesi]

Mahzen-i Râz ile aynı ciltte yer alan *Sohbet-nâme*, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı, Ağâh Sırrı Levend Koleksiyonunda, 416 numaradadır. Bu mesnevi Sibel Üst tarafından makale olarak yayınlanmıştır, 999/1591 yılında tamamlan *Sohbet-nâme*, III. Murâd'a ithaf olunmuştur. İmâd Fakih-i Kirmânî'nin aynı ismi taşıyan mesnevisinden tercüme yoluyla vücuda getirilen eser, 1059 beyittir. Mesnevi, kaynak metnin vezni olan *fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül* ile yazılmıştır. 12 fasıldan oluşan eser, tasavvufî zeminde kaleme alınmış bir pend-nâmedir. Farsçanın yoğun olarak kullanıldığı *Sohbet-nâme*'de, gazeller de önemli bir yer tutmaktadır.

3.2.4. Ahlâk-ı Kâmilîn

Bu mesnevi, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi O Vet. 63 numarada kayıtlı mecmuanın 176b-231a varakları arasındadır. 1000/1592 yılında tamamlanan eser, Hâcû-yı Kirmânî'nin *Kemâl-nâme*'sinden serbest tercüme yoluyla vücuda getirilmiştir. Aruzun *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)* kalıbıyla yazılan mesnevi, 1681 beyitten müteşekkildir. *Ahlâk-ı Kâmilîn*'in takriben yarısı Farsçadır. 12 fasıldan oluşan eser, pend-nâme türünün özelliklerini göstermektedir.

3.2.5. Sıfâtu'l-Âşıkîn [Tercümesi]⁴

7 Cemâziyelâhir 1000/21 Mart 1592 tamamlanan *Sıfâtu'l-Âşıkîn*, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi O Vet. 63 numarada kayıtlı mecmuanın 135b-290a varakları arasındadır. Hilâlî-i Çağatayî'nin aynı adlı eserinin serbest tercümesi olarak kaleme alınan mesnevi, 1799 beyittir. Aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılan bu eserin yaklaşık dörtte biri Farsçadır. *Sıfâtu'l-Âşıkîn*'de âşığın hâl, tavır ve vasıfları şerh edilmiştir.

3.2.6. Bostân [Tercümesi]

Ahlâk-ı Kâmilîn ve Sıfâtü'l-Âşıkîn'i hâvî mecmuanın 1b-170a varakları arasında yer alan bu mesnevî, Sadî-i Şîrâzî'nin *Bostan*'ının nazmen tercümesidir. Takrîben 5500 beyitten oluşan bu eserin yaklaşık dörtte biri Farsça'dır. 1001/1592 yılında tamamlanan bu tercüme, eserin aslî vezni olan *fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül* ile kaleme alınmıştır.

3.2.7. Gülşen-i Ebrâr [Tercümesi]

Emîrî'nin bu mesnevisi, Nuruosmaniye Kütüphanesi, 2584 numarada kayıtlı yazmanın 1b-33a varakları arasında bulunmaktadır. *Gülşen-i Ebrâr*, Kâtîb-i Nişâbüri'nin aynı isimli eserinden tercümedir ve dönemin hükümdarı III. Mehmed'e sunulmuştur. 1032 beyitten müteşekkil olan bu mesnevi, aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Emîrî'nin bu eseri, *Mir'atü'l-Ebrâr* ile birlikte Erol Çöm tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

3.2.8. Mir'atü'l-Ebrâr

Nuruosmaniye Kütüphanesi, 2584 numarada kayıtlı yazmanın 34b-77a varakları arasında yer alan *Mir'atü'l-Ebrâr*, Emîrî'nin nüshası bilinen en son mesnevisidir. Bu eser, Kâtîb-i Nişâbüri'nin *Deh Bâb* adlı mesnevisinin tercümesidir. III. Mehmed'e sunulan bu eser, 1374 beyitten müteşekkildir. *Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle kaleme alınan eser, nasihat-nâme özelliği göstermektedir.

4. Mergûbu'l-Kulûb [Tercümesi]

Emîrî'nin ilk kalem mahsûllerinden olan *Mergûbu'l-Kulûb*, Fatih Kütüphanesi 3780 numarada kayıtlı yazmanın 1b-7a varakları arasında yer almaktadır. Ne zaman tamamlandığına dair bir kaydın bulunmadığı bu eser, Şems-i Tebrîzî'ye atfedilen *Mergûbu'l-Kulûb*'un nazmen tercümesidir. Mesnevinin başında yer alan mensûr takdimde, bu eserin hakikat yolunun sâliklerine rehber olmak üzere Şems-i Tebrîzî tarafından yazıldığı belirtilmiştir.

Mergûbu'l-Kulûb'un Şems-i Tebrîzî'ye aidiyeti oldukça şüpheli görünmektedir. Tarihî kaynaklarda Tebrîzî'nin böyle bir eserinden bahsedilmemektedir. Büyük mutasavvıf şairlere, bu türden eserlerin isnat edilmesi, sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Benzer isnatlar, Ferîdüddîn-i Attâr ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî için de yapılmaktadır. Şems-i Tebrîzî'nin *Makâlât*'ını neşreden Muhammed Ali Muvahhid, *Mergûbu'l-Kulûb*'un kesinlikle ona ait olmadığını söyler (Muvahhid, 1369: 57). Bedüzzamân Fîrûzanfer de böyle bir isnadın doğru olmadığını dile getirir (Fîrûzanfer, 1387: 151).

Şems-i Tebrîzî'ye atfedilen *Mergûbu'l-Kulûb*'un en erken tarihli nüshası, Bibliothèque Nationale de France'dadır. 757/1355 tarihli bu nüsha, Gulâmırzâ Dâdhâh ve Sîmâ Yâr-Ahmedî tarafından İran'da makâle olarak neşredilmiştir. Metni neşre hazırlayanlar, *Mergûbu'l-Kulûb*'un yazma nüshalarının çoğunun Pakistan ve Bengal

bölgesinde bulunduğunu dile getirirler. Nüshaların Hint muhitinde yoğunlaşmasından hareketle de bu eserin Şems-i Multânî'ye ait olabileceğini iddia ederler (Dâdhâh ve Yâr-Ahmedî, 1386: 50-1). İsmailî olan Multânî'nin böyle bir eserinden kaynaklar bahsetmez. Ehl-i Sünnet mutasavvıfları arasında rağbet gören bu mesnevinin İsmâîlî bir şairin kaleminden çıkması çok zayıf bir ihtimal olarak görünmektedir. Telif tarzı ve muhtevası itibarıyla, karakteristik hiçbir hususiyet göstermeyen bu mesnevinin şairini tespit edebilmek şimdilik imkân hâricindedir. Tanınmamış bir sufi şairin kaleminden çıkmış olması muhtemeldir.

Farsça olarak kaleme alınan *Mergûbu'l-Kulûb*, 150 beyitten müteşekkildir. Nüshalara göre beyit sayısı farklılık göstermektedir. Nasihat-nâme geleneğinin mahsûlü olan mesnevi, aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. *Mergûbu'l-Kulûb*'un pek çok nüshasında, beyitler arasında ayet ve hadis iktibaslarına yer verilmiştir. Eser; mukaddime, on fasıl ve hâtimedden oluşmaktadır. *Mergûbu'l-Kulûb*'un fasıl başlıkları şunlardır: Tevbe, Sıfat-ı Vücûd, Vuzû', Terk-i Dünyâ, Tecrîd u Tefrîd, Ma'rifet, Aşk u Muhabbet, Âşık u Ma'sûk, Fenâ u Bekâ, Sefer u İkâmet.

Emîrî'nin *Mergûbu'l-Kulûb* tercümesi ise 187 beyitten müteşekkildir. Şair kaynak metinden farklı olarak aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* veznini tercih etmiştir. Emîrî'nin diğer mesnevilerine nazaran Farsça, bu metinde çok az kullanılmıştır. Sadece hatime bölümündeki yedi beyit Farsça olarak kaleme alınmıştır. Şair eserine 25 beyitlik mukaddime ile başlar. Daha sonra konunun işlendiği fasıllara geçilir. Emîrî, kaynak metindeki yedinci fasıl (Aşk u Muhabbet) atlamıştır. Fakat fasılların sırasını aynen muhafaza etmiştir. Bu fasılın metinde bulunmaması, şairin tasarrufu ya da müstensihnin ihmâli olabilir. Tercümedeki fasıl başlıkları ve beyit aralıkları şu şekildedir: Tevbe (26-35), Zât u Sıfât (36-59), Vuzû' (60-85), Terk-i Dünyâ (86-115), Tecrîd ü Tefrîd (116-131), Ma'rifet (132-143), Âşık (144-149), Fenâ (150-158), Fevâid-i Sefer (157-167). Fasıllar tamamlandıktan sonra herhangi bir başlık konulmayarak 168-179 beyitleri arasında hatimeye yer verilir. Emîrî eserini, sekiz beyitlik münâcât ile hitama erdirir. Bu manzûme, metinden farklı olarak aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Emîrî, *Mergûbu'l-Kulûb*'u tercüme ederken önemli ölçüde kaynak metne sâdik kalmıştır. Şâir kimi zaman lafzen kimi zaman da manen tercümeyi takip etmiştir. Tercümeye esas alınan kaynak metnin nüsha farklılıkları dolayısıyla, bazı ekleme ve çıkarmalar da görülmektedir.

4.1. Muhtevâ

Mukaddime; hamdele, salvele, sebep-i telîf ve hakikate ulaşmak için kat edilmesi gereken menzillerin tasnîf ve şerhinden oluşmaktadır. Menzil olarak isimlendirilen âlemler; nâsût, melekût, ceberût ve lâhuttur. Farklı isimlerle de anılan bu âlemlerin son basamağı tevhîddir. *Mergûbu'l-Kulûb*'un ilk faslında, bütün ibadetlerin başının tevbe olduğu ve tevbe olmaksızın ibadetlerin makbûl olmayacağı üzerinde durulur. İkinci faslında, şeriat ve hakikatın aynı yolun iki vechesi olduğu dile getirilir. Tasavvuf sâliki, her iki yolda da istikâmetini muhafaza etmelidir. Daha sonra nefsin zât

ve sıfatının mâhiyetini açıklayan şair, müslümanların nelerden sakınması gerektiğine dikkat çeker. Üçüncü fasılda, zahîrî ve batınî temizliğin şartının abdest olduğu dile getirilir. Abdest, namaz için en mühim hazırlıktır. Dördüncü fasılda, hakikate ulaşmak için dünyevî arzuları terk etmek gerektiği söylenir. İnsan mâsivâdan el çekmedikçe hakikate ulaşamaz. Daima Allah'ın zikriyle meşgul olmalı ve gaffet tuzağından kurtulmalıdır. Beşinci fasıl, fakr kavramı etrafında şekillenir. Müslüman kendisini Hak'tan uzaklaştıracak şeylerden soyutlamalıdır. Altıncı fasılda, Allah'a yakınlaşmanın marifetle olduğu ve marifetin kapısının da takva ile açıldığı dile getirilir. Sekizinci fasılda, aşkın mâhiyeti ve âşığın maşûğa yakınlığı kısaca açıklanır. Dokuzuncu fasılda, bekâ mülküne ulaşmanın varlığın ifnâsından geçtiği dile getirilir. Son fasılda ise hakikate ulaşabilmek için sûretler âleminden manâ âlemine sefer etmek gerektiği anlatılır. Hâtıme bölümünde Emîrî, ömrünün zevâle ermeden tercümesini tamamladığını ve tasavvuf yoluna sülûk edenlere rehber olması arzusunun dile getirir. Şair, Şems-i Tebrîzî'nin ruhaniyetinden feyz ummaktadır. Son olarak bu eseri okuyanların kendisine dua etmesini ister. Münâcât bölümünde Emîrî, âcizliğinden bahseder ve yakarıшта bulunur.

4.2. Dil, Vezin ve Kâfiye

Emîrî'nin XVI. asrın sonlarında tamamladığı *Mergûbu'l-Kulûb* tercümesi, dönemine nispetle sâde bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Metinde Türkçe cümle yapısı önemli ölçüde korunmakla birlikte Farsça tamlama ve kalıplaşmış söz yapıları yoğunluğunu hissettirmektedir. Metinde yer yer -gil (ikinci şahıs emir eki), -vuz (istek birinci çoğul şahıs eki) gibi Eski Anadolu Türkçesi dil hususiyetlerine rastlanmaktadır. *Mergûbu'l-Kulûb* tercümesinde didaktik üslup hâkimdir. Bu husus, kaynak metin için de söz konusudur.

Emîrî, *Mergûbu'l-Kulûb* tercümesinde -sondaki münacât manzumesi hariç- aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbını kullanmıştır. Metin, vezin yönünden yer yer aksamaktadır. Bu durum şairin diğer eserleri için de söz konusudur. Âhenk unsurları açısından bakıldığında *Mergûbu'l-Kulûb* tercümesinde, redif kullanımının az olduğu görülür. Metinde kâfiye yönünden bazı kusur ve zayıflıklar da görülmektedir. Şair bazı beyitlerde sadece redif kullanmıştır:

120. Bîh-i hırşî mezra^c-ı dilden gider
Tâlib-i Hâk ol anı dilden çıkar
148. Yâd ider ^câşık hemân **ma^cşûkımı**
Egmez mi cân u dil **ma^cşûkımı**
173. *Ez-tu mî-lyâhem temennâ Şems-i mâ*
Dil eşer gîred çü Mevlânâ-yi mâ

Bazı beyitlerde aynı kâfiyeler arka arkaya kullanılmıştır:

65. Ger irişe mü'mine vaqt-i **namāz**

Ol edā-i farz idüp eyler **niyāz**

66. Müttakī kıtur cemā'atle **namāz**

Ḥüb olur ādāb-ıla olan **niyāz**

67. Muntazır olur **namāzuñ** vaktine

Ḥāzır olur hem **niyāzuñ** vaktine

Bazen de aynı kelimenin kökü ile o kökten türetilmiş kelime kâfiye yapılmıştır:

125. Bu tarīk-i fakrdur müşkil **belā**

Ehl-i dilden ḥālī olmaz **ibtīlā**

Emîrî'de nazım tekniği açısından bazı zayıflıkların bulunması, şairin hayatının son dönemlerinde şiirle ilgilenmeye başlamasından kaynaklanmaktadır. Şair, eserlerinin neredeyse tamamını elli yaşından sonra ve on yıl gibi kısa bir zamanda yazmıştır. Dolayısıyla bu türden zayıflıklar Emîrî için tabii addedilebilir.

4.3. İmlâ Hususiyetleri

Mergübu'l-Kulüb tercümesi, nesih hattıyla yazılmış olup yer yer hareke kullanılmıştır. Fakat harekelendirme hususunda belli bir kaideye bağlı kalınmamıştır. Bazı kelimelerin yazımında ikilik göze çarpmaktadır. Bu noktada en karakteristlik örnek, “kıl-, bil-” gibi fiillerin yazımında görülmektedir. Müstensih bu kelimeleri bazen (ى) ile bazen de (ى)sız imlâ etmiştir. İkinci tekil şahıs iyelik eki olan -i (ى) üç yerde -ü (و) ile gösterilmiştir: ceddüñe (جدوكة) ve egnüñe (اكنوكة). Bazı kelimeler ise vezne uyması için okutucu harfi ile yazılmıştır. Müstensih irmedi (ايرمدى) kelimesini (ايرمدى) şeklinde imlâ etmiştir. Farsça asıllı kelimelerin başındaki “p”ler; puhte/buhte, pâs/bâs örneğinde olduğu üzere bazen (پ) ile yazılmıştır. Türkçede tek sesi bulunan “h, s, z” gibi harfler kimi zaman karıştırılmıştır. Müstensih hisâr (حسار) kelimesini ise (خسار) şeklinde yazmıştır. Bazı Arapça kelimeler ise Türkçe imlâ edilmiştir. Mümkün kelimesi (ممكين) yerine (ممكين), ülfet kelimesi ise (الفت) yerine (اولفت) şeklinde yazılmıştır. Ayrıca metin işinsâh edilirken bazı harf ve harflerin noktaları unutulmuştur.

5. Sonuç

Şems-i Tebrîzî'ye atfedilen ve ona aidiyetiyle şöhret bulan *Mergübu'l-Kulüb*, tasavvuf vâdisinde kaleme alınmış didaktik bir mesnevidir. Bu eser ilk kez, XVI. asır şairlerinden Emîrî tarafından nazmen Türkçeye tercüme edilmiştir. Tasavvuf geleneğinin bir mahsûlü olan bu eser, pend-nâme hususiyeti göstermektedir. 187 beyitten müteşekkil manzûm tercüme, dokuz fasıldan oluşmaktadır. Tasavvuf yoluna yönelenlere rehber olması için kaleme alınan mesnevide, hikemî üslûbun hâkim olduğu görülür. Ayrıca tasavvufî istihlâhlar tercümede yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Emîrî manzûm tercümesinde, büyük ölçüde kaynak metne bağlı kalmıştır.

Metin:

[1b]

Bismillāhirrahmānirrahīm

İn kitāb-i Mergūbu'l-Kulūb-rā mürşidü's-sālikīn ve meşhārī'l-ārīfīn Hazret-i Şems-i Tebrīzī kaddise sirruhu inşā kerde. İn kitāb deh faşl-est berāy-i tālibān u rāğibān taşnīf şod tā ki tarīk-i sülūk-rā kabl ez-vuşul icmālen bi-dānend, ez-rüy-i ihtimām sülūk konend. Ve's-selām ale'd-devām.¹

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

1. Kıl edā-yı hāmd-i rabbu'l-ālemīn
Andan irişdi 'atā-yı 'aql u dīn
2. Muştafā rūhına eyle hem selām
Dāyimā göster şalātına devām
3. Muştafā'ya her kim iderse şalāt
Hüsni-i a'māline yazılır berāt
4. Şems-i Tebrīz eylemiş rāhı beyān
Sālikīne tā ki rāh ola 'ıyān
5. Oldı *Mergūbu'l-Kulūb* adı bunuñ
Tā ki merğüb añıla yādı bunuñ
6. Tercüme kılmak dile oldı murād
Hāq bilur neyse gönülde *men erād*²
7. Sālik-i rāha ola bu güşmāl
Tālibīne rāh-ı Hāq olmāz muhāl
8. Dinile bir kaç makām-ı sālikīn
Gerçi çokdur rāh içinde hālikīn
9. Rāh-ı şer'a ide tālib inkiyād
Şer'den dūr olana irür fesād
10. Şer'den olmaz tarīkat hōd birün
Şer'den çıkmak olur 'ayn-ı cünün

[2a]

11. Rāsih olan rāh-i dīn-i Hāq-ıla
Kālbini tezyīn idüpdür şıdık-ıla
12. Pīr olandan irişür aña eşer
Çār menzilden irür aña haber

¹ Mergūbu'l-Kulūb adlı bu kitabı; sāliklerin mürşidi, āriflerin övüncü Hazret-i Şems-i Tebrīzī (k.s.) yazmıştır. Bu kitap, [tasavvuf yoluna] rağbet gösterip tālib olanlar için, on fasıl olarak tasnif edilmiştir; vusuldan önce sülūk yollarını muhtasaran/güzelle öğrenip o yolda ihtimāmla yürüsünler diye. Her daim selam olsun.

² "Kim isterse" (Furkân: 62)

13. Aña bir menzil budur nāsūt nām
Andadur evşāf-ı hayvānī tamām
14. Ger o menzilden kılsa ol güzer
Mülk dirler menzile irür sefer
15. Ger o menzilde eger ma'rif ola
Aña aḥvāl-i melek mekşūf ola
16. Ger maḳām-ı rūḥ ola menzil diger
Ol maḳām-ı ḥayrete eyler nazār
17. Olur ol menzile daḥı bir nişān
Ġayret olur ḥāṭıra cārī hemān
18. Olur anuñ menzili çün melekūt
Sīyum olur menziline ceberūt
19. İrişür keşf ü kerāmet ol zemān
Ol maḳāmātı geçe tālib hemān
20. Dünya vü 'uqbā gelürse ḥāṭıra
Sūd kılmaz iltifātı nāzıra
21. Nūr-ı zıkr-ile kıla zāyil anı
Ḳalbe aşlā kılmaya ḥāyil anı
22. Ġayrden cān u dili eyleye pāk
Māsivā fikriyle ḳalbe saçma ḥāk
23. Bil maḳām-ı ḳurb-ı menzil bī-nişān
Ṭālibe fetḥ olsa ger 'ālī mekān
24. Menzil-i çārumda olur cüst u cū
Nām-ı Ḥaḳdur anda cümle güft u gū
25. 'Avn-i Ḥaḳḳ-ıla irür sālīk aña
Kim taşarruf ehlidür mālīk aña

Faşl-i Evvel der-Tevbe

26. Dürr-i meknūn ola çeşminden revān
Tevbe kııl dāyīm nedāmetle her ān
- [2b] 27. Tevbe ile kııl 'ibādet dāyīmā
Tevbe pāk eyler vücūdı hemçü mā
28. Ṭā'atuñ bī-tevbe olur çün serāb
Teşne ḳānī'c ola mı olmasa āb

29. Tevbe farz oldu kıla herkes anı
Tevbeye sevğ eyle yâ rab sen beni
30. Zıkr-i Hağğ-ıla ola kalbüm enīs
Tā'ibin ile olayum ben celīs
31. Tevbe ile pāk olur hep ʿaşıyān
Tevbeden hālī olur mı t̄āyiʿān
32. Rāh-ı Hağdan kāfirin oldu ırak
Nār oldu anlaruñ için t̄urak
33. Tevbe ile keşf olur cümle nikāt
Tevbe ile hūb olur cümle şifāt
34. Koma istiğfārı dilden dāyimā
Böyle yazmış Şems-i *Mevlānā-yı mā*³

[Fasl-i Duvvum] Der-Beyān-i Zāt u Şifāt

35. Dikkat it rāh-ı hüdāda rüz u şeb
ʿĀrifne düşdi bu rāh-ı taleb
36. Hem şerīʿat hem tarīkatdur bu rāh
Hem hağīkatde olur nefy-i sivāh
37. Hep vücūd-ı ādemīde oldu cemʿ
Nūr-ı Hağdan yana kalb içinde şemʿ
38. Cān u dilde zıkr-i Hağ kıla zuhūr
Zıkr-i Hağdan irişür cāna sürūr
39. Biri nefis ü biri rūh u biri dil
Şekl-i insāna mübeddel āb u gil
40. Müşkil olmaz her birinin cürmi bil
Her biri işlāhına saʿy eylegil
41. Tāʿat için rāh-ı ten şerʿ-i şerīf
Mü'minīne rāh-ı şerʿ oldu laţif
42. Hem tarīkat rāh-ı dil oldu ʿıyān
Kıl kanāʿat rāh-ı dilde bī-gümān
- [3a] 43. Hem hağīkat rāh-ı cān-ı mü'min
Anda gördi sırr-ı ğayb ehl-i ğüzīn
44. Enderūn-ı cānda pinhān sırr-ı ğayb
Sırr-ı ğaybīde görünmez zerre ʿayb

³ Bizim Mevlanā'mız.

45. Kim ki taḥṣīl itdi ol sırra vuḳūf
Luṭfını bī-ḥad kıılır aña Ra'ūf
46. Şıdḳ-ı dil taḥṣīl ide tālib hemīn
Şıdḳ-ıla olan göñül olmaz ḥazīn
47. Varlığını terk iderse tālibīn
İrişür ol menzilīne sālimīn
48. Ger ḥisār-ı nefsi kıılursa ḥarāb
Ol ḥisār-ı rühını kıılmaz yebāb
49. Ḥüs-n-i taḳvā ile ma'cūr ola dil
Tā'at-ı Ḥaḳḳ-ıla pür nūr ola dil
50. Ḳalbi iki kıılmadı Rabbü'l-ibād
Cehd eyle tā ki ḥüb ola fu'ād
51. Himmet aña şarf kııl ma'cūr ola
Dāyimā zıkr eyle kim pür-nūr ola
52. Nefsi taḳvā ile eyle gūşmāl
Ḳılmaya tā'atde ol taḡyīr-i ḥāl
53. Sen şıfāt-ı nefsi kııl dilden tırāş
Gerçi lāzımdur gehī 'aḳl-ı ma'āş
54. Ğālib etme rüḥa nefsin raḥşını
Mümkin olduḳca irüşdür baḥşını
55. Hep şıfāt-ı nefsi ider şehvet ziyād
Rüh ider tā'at-i Ḥaḳ'la ittihād
56. Hep şıfāt-ı rühdur şevḳ-i derün
Ḥayr-ile zāhır olur andan fünün
57. Zevḳ alır tā'at-i Ḥaḳ'dan ol müdām
Sā'i-yi tā'at olur ol şubḫ u şām
58. Dil şıfāt-ı rüh-ıla bulsa devām
Hep şıfāt-ı rühla kıılır kıyām
59. Ḥaḳ-ı rahmānīde kııl ḥulḳuñ hemān
Tā ki zevḳuñ ola dilde cāvidān

[3b] **Faşl-i Siyum der-Vuzū'**

60. Ābdest için didi Ḥayru'l-Enām
Ol silāḥ-ı mü'minīndür ve's-selām

61. Kim silâh-ile olursa her zamân
Şîr-i a'câde eylemez aña ziyân
62. Oldı ol tahtîr-i zâhir mü'mine
Bâtını tahtîr için tedbîrine
63. Bâtını tahtîr iderler 'âkılîn
Böyle taşrîh eylemişdür nâkılîn
64. Tâhir olur mü'minüñ esbâbı hep
Böyle dirler mürşidîn aḥbâbı hep
65. Ger irişe mü'mine vaqt-i namâz
Ol edâ-i farz idüp eyler niyâz
66. Müttakî kıılır cemâ'atle namâz
Ḥüb olur âdâb-ıla olan niyâz
67. Muntazır olur namâzuñ vaqtine
Ḥâzır olur hem niyâzuñ vaqtine
68. Ḥaḳḳ'ı zıkr eyler gönülden dâyimâ
Şâf olur gönli anuñ mânend-i mâ
69. Söзде iksâr eylemez mü'min olan
Ḥîle ḥud'a eylemez muḥsin olan
70. Çok kelâm-ile gelür ḳalbe keder
Ḥâlî olmaz çok söz içinde ḥaṭar
71. Zıkrî dilde eyle her laḫza ziyâd
Zıkr-i Ḥaḳḳ'la ḥâşıl olur *men erâd*⁴
72. Virme dil merdûd-ı Ḥaḳḳ'a bir nefes
Zıkr-i Ḥaḳḳ'da irişür feryâd-res
73. Zâyil olmaya gönülden zıkr-i Ḥaḳḳ
Tâ 'azâzil virmeye ḡayri sebaḳ
74. Bu ḥavâşş-ı ḥamse düzd oldı racîm
Ḥâṭıra ilḳâ ider fikr-i zemîm
75. Kıl tilâvet şıdk-ıla lafz-ı ḳadîm
Şâlihüñ ḳalbini ḥıfz eyler Raḥîm
- [4a] 76. Olur ol mekr-i şeyâṭinden emîn
Fikr-i Raḥmânî olur dilde hemîn

⁴ "Kim isterse" (Furkân: 62)

77. Hâk kelâmı kalbine ilhâm olur
Feyz-i imâni aña inâm olur
78. Dâyimâ gelsün nedâmet hâtıra
Âbidîne ni°met oldur bâhire
79. İ°timâd eyle Kelâmu'llâh'ı sen
Eyle taşdıkuñ Habıbu'llâh'ı sen
80. Hâk kelâmıdur kadîmî bir kitâb
Kullarına emr ü nehy oldı hıttâb
81. Kim tekkarrübde murâd eyler maqqâm
Ol huzûr-ı kalb-ile kıla kıyâm
82. Kıl huzûr-ı kalb-ile zıkr ü şalât
Feth olur kalbinde anuñ çok nikât
83. Şâyim olsun vaqt-i şavm ire eger
Ol harâm olana kılmaya nazâr
84. Gice irişse eger kâyim ola
Zıkr-i Hâk-ıla gönül dâyim ola
85. Gice gündüz aña ger yeksân ola
Tâ°atinde iş aña âsân ola

Fasl-i Çehârum der-Terk-i Dünyâ

86. Terk-i dünyâ kıldı cümle °aşıkîn
Tâ°at-i Hâk'dan gele kalbe yakîn
87. °Âkıbet terk olacaqdur bu fenâ
Terki öñdin eyle taşsil it beka
88. Bağlama gönlün zen ü ferzendine
Bağlanup kılmaya dil peyvendine
89. Gâflet-i dünyâya dil virme şakın
Yağar âteş her kim olursa yakîn
90. Mevti yâd eyle getür kalbe cilâ
Eksük olmaz ehl-i hâkda ibtilâ
91. Ehl-i dünyâ şöhetinden ol irâğ
Mâ-sivâdan kalbüne gele ferâğ
- [4b] 92. Evliyâ kaç°-ı °alâyık kıldılar
Ma°rifet bâbını anlar bildiler

93. Olsa ger cem'iyet-i h̄atır tamām
 Kı l du'ā-yı hayrı kalbünde müdām
94. Mübtedīye lāzım olmışdur du'ā
 İsteye pīri kıla derde devā
95. Şuğl iderse h̄alvet idüp erba'ın
 H̄idmet-i pīrinde eyleye hemīn
96. Nīk ü bed aḥvālını bile o pīr
 Olmaya rāhında ol h̄ör u ḥaḳīr
97. H̄alvetinde sālīk er bī-kār ola
 O helāk-i kalbine mekkār ola
98. Dīde-bānı gözleye aḥvālını
 Reh nişānından diye aḳvālını
99. Dīde-bānı olmasa bir t̄alībūñ
 Ğarḳa varur baḥr-i ğamda ḳālebūñ
100. Rāh içinde çok olur ğāyet ḥaṭar
 Eyleye t̄alīb yolında key ḥazer
101. Ola bātında çerāğı pür şu'ā°
 Kılmaya bī-hūde kimseyle nizā°
102. Bile ol esrār-ı °aşkıñı metā°
Küllü sırrın cāveze'l-işneyni şā°⁵
103. Şaḳlaya esrārı kalbinde nihān
 Fikri zāyil kılmaya dilde bir ān
104. Olmaya ḥammāl-ı emvāl ü ğidā
 Az diye aḥbārı kılmaya nidā
105. Virmeye ḥ'āb-ı girāna çeşmini
 Yād ide dāyim H̄udā'nuñ ḥışmını
106. Zıkr-i Ḥaḳḳ'ı eyleye t̄a şubḥ u şām
 °Aşıkān ḥaḳḳındadır *keyfe yenām*⁶
107. İrişe feyż-i H̄udā-yı zü'l-celāl
 Göstere her menzili nīkū-ḥışāl
108. Şāf ola ḳalbi anuñ āyīne-vār
 Göre aḥvālın cihānda nūkke-vār

⁵ İki kişinin bildiği, sır değildir.

⁶ Nasıl uyuyor ise, uyuduğu gibi.

- [5a] 109. Dīdede olmaya bu naqş-ı cihān
Devlet-i dünyāyı bile ol bir ān
110. Maʿrifet imlāsına ide nazar
Ġafleti dilde bile ʿayn-ı ḥaṭar
111. Cümleten taḳvā ola tāc u seri
Nūr ola ḳalbinde zeyn ü zīveri
112. Āb u gilde nūr-ı maḥz ola vücūd
Ceddüñe ḳıldı melāʿik hep sücūd
113. Ceddine her kim olur ḥayru'l-ḥalef
Anuñ için vārid olmuş *lā teḥaf*⁷
114. Ġayret-iyle rāhımı ide taleb
Ġam degül ger yolda çekilse taʿab
115. ʿAşḳa tebdīl eyle kār u bāruñı
Tā yanuñda göresin ğam-ḥʿāruñı

Fasl-i Pencum der-Tecrīd ü Tefrīd

116. Diñle tecrīd ü nedür tefrīd hem
Ola kim mekşūf ola tevḥīd hem
117. Baş ḳadem evvel reh-i tecrīde sen
Tā iresin menzil-i tefrīde sen
118. Urasın bend-i ḳanāʿat pāyuña
Düşe tā faḳr-ile fāḳa şānuña
119. Ḳıl libās-ı faḳrı cübbe egnüñe
ʿİlm-i esmā luṭf olındı ceddüñe
120. Bīḥ-i ḥırşı mezraʿ-ı dilden gider
Ṭālib-i Ḥaḳ ol anı dilden çıkar
121. Olsa bir dervīşe mülk [ü] māl eger
Ḥubb-i dünyā ḥod virür ḳalbe keder
122. Pāye-i faḳr oldı ʿālī-menzilet
Devlet-i dünyā muḳarrer oldı let
123. Māl u mülke kim ki eyler iştiġāl
Ol ḥicāb olup çeker dürlü melāl
124. Şādıḳa menzil olur faḳr u fenā
ʿAşıḳ olan ğam degül çekse ʿanā

⁷ “Korkma.” (Tāhā: 68, Ankebūt: 33)

- [5b] 125. Bu ʔarık-i fakrdur müşkil belā
Ehl-i dilden hālī olmaz ibtilā
126. Niçe kimse fakr-ıla güm-rāh olur
Enbiyāya niçeler hem-rāh olur
127. Cān u dilden eyleyenler ʔazm-i rāh
Māsivāya eylemez ašlā nigāh
128. Kim Őkem-perverde eyleirse dirīg
Kendü destiyle urur ʔalbine tīg
129. Küfr ü imānı cihānda eyle fark
Bir nazār ʔıl bir midür ğarb-ıla Őark
130. Cāme-i fakr oldu bir fāhır libās
Līk ʔılmaz iʔtibār-ı fakra nās
131. Dilde mevcūd ola hāvf-ile recā
Dergeh-i Mevlā'dan eyle ilticā

Faşl-i Şeşum der-Maʔrifet

132. Maʔrifetden açılır çünkim haber
Maʔrifet ebvābına eyle nazār
133. Cāme-i taʔvā vü zühdi ʔıl libās
Eyle dil mülkini Őeytāndan hırās
134. Maʔrifet taḫşīline saʔy it müdām
Maʔrifetden puḫte olur cümle hām
135. Maʔrifetle bulunur ʔurbe vuşul
Maʔrifetden görünür cümle huşul
136. Enbiyānuñ hāk-pāyin eyle yād
Muʔcizātıyla olupdur hoş-nihād
137. Hāk-i pāk-i Ahmed'i fikr it hemān
Maʔrifetle oldu ol Őāhib-beyān
138. Oldı zāt-ı pāki çün dürr ü güher
ʔArş-ı aʔlāya ʔılıpudur ol nazār
139. Oldı nūriyle münevver bu cihān
Aña rüşendür ʔamu sırr u nihān
140. Dīdeye fer virdi nūr-ı Muştafā
İktidā ʔıldı aña hep enbiyā

[6a] 141. Hürmetiyle oldu bīnā cümle nās
Levh-i dilden zāyil eyler nuṭṭı pas

142. Dest ü pāya virdi Mevlā kudreti
Buldu ümmet anuñ-ıla hürmeti

143. Muştafā'nuñ rühına eyle selām
Anuñ-ıla olavuz rüz-ı kıyām

Faşl-i Heştum der-°Āşık

144. °Āşıkun ma°şūka olsa kurbeti
Yād kılmaz halk-ıla ol ülfeti

145. Ol nihān ister göre dīdārını
İşide tenhā anuñ güftārını

146. Gerçi °āşık °aşk-ıla bī-çāredür
Ma°nīde ma°şūk añā gam-h°āredür

147. Kendüde °āşık bulur cānānını
Terk ider cānān yolına cānını

148. Yād ider °āşık hemān ma°şūkıını
Egmez mi cān u dil ma°şūkıını

149. Yād-ı cānān ola anuñ pīşesi
Cümle yār olur anuñ endīşesi

Faşl-i Nuhum der-Fenā

150. Bula ger tevḥīd-ile tālib fenā
Zāt-ı Bākīden irür aña bekā

151. Eylese tevḥīd-i Ḥaḳ kalbe hulül
Olmaz ol eşgāl-i dünyāda melül

152. Sālike terk-i hevā oldu fenā
Ol şifāt-ı Ḥaḳ-ıla bulur bekā

153. Evliyāya mevtden irmez fenā
Mevti vuşlat şaydılar ehl-i şafā

154. Nākl ider anlar bekā vādīsine
Ġāyet olmaz vuşlatuñ şādīsine

155. Terk iderler māsivā eşgālını
Fehm iderler °ākıbet aḥvālını

[6b] 156. Fikr-i Ḥaḳ-ıla olurlar dāyimā
Levh-i dilde maḥv olur hep māsivā

157. Zıkr-i Haqq'a kıl Emîrî iştiğâl
Kesb ola zikriyle tâ kim hüsn-i hâl

158. Çün gönülde dâyimâ ma'bud ola
Hâşe li-llâh kim o kul merdud ola

Faşl-i Dehom der-Fevâ'id-i Sefer

159. Sâlik olursa müsâfir mâh u sâl
Niçe pîr-ile kıılır ol kııl u kıâl

160. Çünki reh dūr ola vü menzil ba'îd
İrişür bir gün aña vaqt-i sa'îd

161. Eylemez her menzile irse karar
Mülk-i dünyâ hod degüldür pâydar

162. Âlem-i şüretde kalma kıl güzer
Evliyâ oldı bu yolda râh-ber

163. Âlem-i ma'nîde seyyâh ol hemîn
Âlem-i şüretde kalb olur hazîn

164. Süy-ı cânâna sefer kıl iy gönül
Zâhirâ ma'lûm-ı hâl-i âb u gil

165. Merd-i Haq olur cihânda râh-bîn
Evliyânuñ nuṭkı olur engübîn

166. Merd-i haq-bîn söylemiş aqvâlini
Tâ mürîd olan bile e'âlini

167. Bu işâret 'ârife besdür şafâ
Bu marîz-i kalb için ola şifâ

168. Ola ehl-i diller içinde bu hûb
Muhtaşar bu nüsha *Mergübu'l-Kulüb*

169. Tercüme oldı çü *Mergübu'l-Kulüb*
Âftâb-i 'ömre irmedin gurüb

170. Kıl Emîrî Şems-i Tebrîzî'yi yâd
Bâb-ı ma'nîden düşerse kıl küşâd

171. Râha irşâd eyleye monlâ seni
Eyleye himmetle ol bâlâ seni

[7a] 172. İre rûhâniyyetinden niçe feyz
Rüşen ola cân u dil çü'yyâm-ı beyz

173. *Ez-tu mî-ḥ^vāhem temennā Şems-i mā*
Dil eşer gîred çü Mevlânâ-yi mā⁸
174. *Cāzibe gîred dilem ez-şevḳ-i tū*
Dil şafâ gîred heme ez-zevḳ-i tū⁹
175. *Behr-i irşād âmedend çun evliyâ*
Der-sulûk-i rāh āyīm bî-riyâ¹⁰
176. *Sâlik-i rāh-i tu āyem ma^cnevî*
Yād dārem ma^cnî ez-Meşnevî¹¹
177. *Der-gurūh-i evliyâ āyem ḳarîn*
Gerçi der-reh ūftādem kemterîn¹²
178. *Merdum ez-feyż-i tu ber-dil der resed*
Keşf-i men kon çunki müşkil der resed¹³
179. *Her ki ḥ^vāned mîkoned ber-men du^cā*
Cāy-i mā-rā mîkoned gulşen du^cā¹⁴
- mefā^cilün / mefā^cilün / fe^cülün
180. *İlāhî rahmetüñ bî-ḥadd u ğāye*
Hidāyet ḳıl baña ḳurbünde pāye
181. *Ṭarīḳuñ rehberidür Şems-i Tebrîz*
Kelāmıdır cihānda şekker-āmîz
182. *İrişdür sırlarından cāna behre*
Devādur sözleri te'şîr-i zehre
183. *Düşüpdür ^caşḳa Mevlânâ-yı Rüm*
Riyâyı cān u dilden ḳıldı ma^cdüm
184. *Gönül pās-ı ḥavādiş birle mağmüm*
İlāhî sırlarından ḳılma maḥrüm
185. *Emürî bir ḳuluñdur ^cāciz ü zār*
Ḳoma eşğāl-i dünyā ile bî-mār
186. *Ṭarīk-i evliyādan olmayın dūr*
Ola ^caşḳuñ gönülde nūr ^calā nūr¹⁵

⁸ Senden temenni ediyorum Şems'imizi (güneşimizi), Mevlânâ'mız (efendimiz) gibi gönül senden müteessir olur.

⁹ Senin şevkinden gönlümü cezbe alır, senin zevkinden gönül hep safâ bulur.

¹⁰ Velîler insanları irşād için gelmişlerdir, [bu sebeple] onların yolundan riyâsız bir şekilde yürüyelim.

¹¹ [Ey Şems-i Tebrîzi] Senin ma'nevî yolunun yolcusuyum, *Mesnevî*'den nice manalar hatırlımdadır.

¹² Evliyalar zümresine yakın dururum, gerçi ben o yolda zayıf bir kul sayılırım.

¹³ İnsanlar senin feyzinden kalbe ulaşır, beni rüşen kıl yoksa müşkül erişir.

¹⁴ Her kim bana dua ederse, benim yerimi dua [ile] gül bahçesine dönüştürür.

¹⁵ "Nur üstüne nur" (Nûr: 35)

187. °Azîzân sözleridür °ayn-ı telkîn
İrişe sırlarından albe temkîn

Sonnotlar

1 Emîri'nin hayatı ve eserleri hakkında kaleme aldığımız “Uzlette Bir Şair: Mehmed Bey b. Musâ Paşa (Emîri)” adlı makalemiz, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılıı*'nin 26. sayısında yayımlanacaktır. Bu nedenle şairin hayatı ve eserleriyle ilgili değerlendirmeler, bu makalede kısa tutulmuştur.

2 *Heft Vâdi*, tarafımızdan makale olarak neşe hazırlanmış olup yayım safhasındadır.

3 *Mahzen-i Râz*, tarafımızdan kitap olarak neşe hazırlanmış olup yayım safhasındadır.

4 *Sıfatu'l-Âşıkîn* İsmail Güleç, Güler Doęan Avarbek ve Turgay Şafak tarafından neşe hazırlanmış olup yayım aşamasındadır.

Kaynakça

Aydın, Bilgin ve Rıfat Günalan. (2011). “Ruus Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Osmanlı Eyalet Teşkilatı ve Gelişimi”. *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, S. 38, s. 27-160.

Aydın, Dündar. (1998). *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı: Kuruluş ve Geniřleme Devri 1535-1566*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

BOA. Kamil Kepeci 262. Sancak Tevcih Defteri.

Dâdhâh, Gulâm-Rızâ ve Sîmâ Yâr-Ahmedî. (1386). “Şemseddîn Tebrîzî-i Multânî: Mergûbu'l-Kulûb”. *İttılâât-i Hikmet u Ma'rifet*, S. 8, s. 50-55.

Eliaçık, Muhittin. (2009). “Şemsi Paşa'nın Manzum ve Muhtasar Vikâyetü'r-Rivâye Tercümesi”. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 2, s. 16-49.

Emîri. *Mir'atü'l-Ebrâr*. Nuruosmaniye Kütüphanesi, no: 2584, 34b-77a.

Ergenç, Özer. (2006). *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa: Yerleşimi, Yönetimi, Ekonomik ve Sosyal Durumu Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Furûzânfer, Bedüzzamân. (1387). *Mevlânâ Celâlüddîn Muhammed-i Mevlevî*. 3. Baskı, Tahrân: İntişârât-i Muîn.

Muvahhid, Muhammed Ali. (1369). *Makâlât-i Şems-i Tebrîzî*. Tahrân: İntişârât-i Hârezmî.

Sevinç, Pervin. (1994). “955-982 / 1548-1574 Tarihli Osmanlı Beylerbeyi ve Sancakbeyleri Tevcih Defteri (563 nr.)”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

